

Pompeu Fabra, exemple i guia per al catalanisme

Lluís Duran

L'any 1995, Lluís Marquet, a la "Revista de Catalunya", apuntà la necessitat d'enfocar una nova faceta de la biografia de Pompeu Fabra: el seu compromís amb Palestra. Mentre feia aquesta aportació, havíem acabat una recerca que permetia definir una mica més aquest aspecte ben poc esmentat de Fabra.

D'aquest compromís, en sortia una sola referència que aplegava la seva tasca dins de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana (APEC) (presidència de la Comissió Editorial Pedagògica, de 1917 a 1936) i, en segon terme, dins de Palestra (president de 1930 a 1936, mandat interromput per la il·legalització de Palestra arran dels Fets d'Octubre); entitats tan semblants i fraternament unides en el període republicà. Aquí trobarem perfilada la trajectòria de Fabra en aquest àmbit d'acció catalanista no partidista. Això ho hem volgut fer diferenciant les diferents formes d'activitat que ell fa per a les dues entitats i també interpretant per què Fabra "ha de ser" president de Palestra, i apuntant unes opinions del perquè aquest fet no s'ha reflectit encara amb prou extensió.

LA TRAJECTÒRIA POC DESTACADA

A banda dels seus compromisos en el catalanisme cívic, Fabra va actuar destacadament fora del clos estricte de la recerca i l'estudi. Es va presentar a unes eleccions sota la sigla de la UFNR el 1913, durant la República, va ser soci d'Acció Catalana, i membre d'un consell assessor de l'organització liberal-nacionalista, i va ser presentat a uns comicis per una candidatura d'unitat catalanista als primers temps republicans. A més dels seus càrrecs acadèmics i universitaris, durant la Guerra Civil, va ser nomenat director general d'Ensenyament del Català, i, fins i tot a l'exili, adquirí responsabilitats institucionals dins del Govern de la Generalitat de Catalunya. Alguns d'aquests fets han estat prou recordats, però molt menys, en canvi, els que tingueren més continuïtat en el temps, o sigui, la seva acció a Palestra i l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana.

Efectivament, Palestra desenvolupà una intensa activitat de coneixement de la llengua, mitjançant cursos, de la mateixa manera que ho féu el binomi Protectora-Editorial Pedagògica. A banda del seu indubtable sentit de difusió cultural, la trajec-

tòria de les dues entitats té en comú ajudar a conformar una teixit cultural nacional sòlid i estable, com ho fa la institució acadèmica de l'Institut d'Estudis Catalans.

L'interès de Fabra per l'ensenyament, però, ja venia de lluny. L'any 1892, a “La Vanguardia”, destacava com era d'il·lògic que s'ensenyés una llengua, com era aleshores el castellà, que tenia un arrelament molt circumscrit en segments de la societat, però que, en tot cas, no era la llengua del poble (Miquel Ferrer, *Pompeu Fabra, exemple i guia*, pàg. 16). Com Flos i Calcat, demanava que l'infant fos ensenyat en la llengua pròpia del país. L'any 1901, seguint el mateix capteniment, Fabra, com ha indicat Miracle, era entre els impulsors de la Societat d'Estudi i Propaganda de la Llengua Catalana, que tenia entre els seus objectius difondre l'escola catalana. Vingué després l'interès per la formació de la joventut, però, en tot cas, aquests orígens ens recorden que el compromís de Fabra amb la construcció de la catalanitat superava l'estudi de la llengua.

PER QUÈ POMPEU FABRA HAVIA DE SER PRESIDENT DE PALESTRA?

Com conjuminava la seva trajectòria personal amb la proposta que presentava l'Organització Nacional de la Joventut Catalana? Què hi havia en el missatge de Palestra que pogués sintetitzar l'acció i l'obra de Fabra?

Fabra havia esdevingut un exemple de resistència a la Dictadura. Quan molts catalanistes no van poder generar una resposta eficaç contra aquesta, ell, en canvi, va tenir una actitud clara i digna. Segons Mila Segarra (*Nadala Fundació Jaume I*, 1998, pàg. 35): “El mateix Fabra es va sentir un símbol i, com a tal, va actuar en determinades ocasions. Per exemple, l'any 1926 va rebutjar la cadira que li oferien a la Real Acadèmia de la Lengua Española, per això ell mateix argumentava: «Si a mi se'm considerava com a una mena de símbol de la llengua catalana [...] em va semblar molt clar que, si jo fallava, fallaria la llengua. I m'era evident que si la llengua fallava, fallava tot.»”

Fabra era percebut en el seu moment també com un complet *sportsman*, com han assenyalat Josep M. Ainaud i Jaume Passaren. Data de 1891 la seva inscripció al Centre Excursionista de Catalunya. Una personalitat que lligava molt amb el tarannà que volia oferir als joves Palestra, i que havia ja esbossat Josep M. Batista i Roca en *Per la nostra joventut, Manual d'excursionisme* o en articles a la “Revista de Catalunya”.

La tria de Fabra per part de Palestra no era debades. Fabra era percebut, a més, com un intel·lectual molt popular: “Anava al cafè dels senyors, assistia als partits de futbol, es passejava per les Rambles, i era, en fi, una *persona* com les altres” (Jaume Passarell, *Homes de Catalunya*, pàg. 51). Una concepció del patriotisme l'alineava també amb un aspecte del perfil ideològic de Palestra, la seva vocació d'aplegar els catalanistes, no de disgregar-los: “Pompeu Fabra no ha fet mai política activa, que és, al

capdavall, una forma bon xic primària de les activitats espirituals del país. Però la seva contribució al ressorgiment de la nostra Pàtria ha estat molt més eficaç i molt més decisiva que no pas la de molts polítics, ja que n'ha construït i perfeccionat l'instrument alliberador, que és l'idioma..." (Jaume Passaren, *op. cit.*, pàg. 56).

Tot plegat culminava en una trajectòria per impulsar la reforma ortogràfica, que han destacat Mila Segarra, Artur Bladé i Josep Miracle. Aquest esdevé, en suma, un exemple de l'home que es proposa aconseguir un objectiu per a una col·lectivitat (Josep M. Batista i Roca, *Mestre Fabra, president de Palestra*, dins *Homenatge a Pompeu Fabra*). Objectiu poc planer, prenyat de dificultats i d'incomprensions. Tots aquests aspectes ofereixen un exemple al jove atret pèl catalanisme, amb un capteniment més intensiu, però menys extensiu, més convençut i crític i menys efusiu, i, com a col·lari, més resistent a les maltempsades, que podem copsar en paraules de Josep Miracle (*Quatre coses del meu temps*, pàg. 236): "El Mestre no combregava amb les manifestacions folklòriques; considerava que el catalanisme s'havia d'afermar per la bondat de la seva obra més que no pas pel pairalisme. Una frase seva era que la barretina, el porró i el ballar sardanes eren coses que haurien de desaparèixer."

Vist des d'aquesta perspectiva, Fabra difícilment esdevindrà un president honorífic d'una entitat a la qual es veu obligat a prestar el seu suport. Fabra esdevé, així, "exemple", a partir de la seva popularitat, del caràcter esportiu i l'intel·lectual no elitista i el patriota conseqüent.

FABRA, PROPAGANDISTA DE PALESTRA

El context en que es movia Palestra feia necessari un elevat grau de compromís. En primer lloc, perquè Palestra era una entitat juvenil amb un nucli militant molt actiu. Però també per altres motius. Per als seus membres calia estar molt convençut de mantenir uns ideals que no portaven a l'afirmació republicana, ni a la voluntat revolucionària, ni a la reaccionària, sinó a quelcom que, com l'Organització destacava, no era traslladable a l'acció partidista, o sigui, la construcció pacient i quotidiana d'una societat altament civilitzada i d'una nació democràtica, que s'havia de concretar en les persones, a partir del millorament cultural, moral i físic.

Aquests ideals calia traslladar-los obertament al carrer. Així, doncs, Palestra esdevenia un projecte formatiu molt complet i original, en el qual Fabra participava en molts dels seus vessants. Activitat que no correspon a la de l'ateneu, ni al patronat popular (semblant a la Protectora), ni a la secció de formació del partit obrer, ni al casal d'un partit polític; semblant, doncs, a la de les polièdriques primeres societats catalanistes de principi de segle. Seguint aquest tarannà, quaranta anys després, a Palestra, el jove tant hi troba activitat esportiva, com excursionisme, aviació o atle-

tisme, com conferències fetes pels millors especialistes, concursos crítics de lectura i cercles de debats entre socis.

El compromís de Fabra amb Palestra no podia ser honorífic. Per això dugué a terme activitats de propaganda, pronuncià declaracions institucionals, desenvolupà activitats culturals, va ser present en les mobilitzacions al carrer. La seva tasca li fou reconeguda per l'Organització en dues ocasions: amb motiu d'accedir a la càtedra universitària ("La Publicitat", 18-XII-1932) i en ser nomenat fill adoptiu predilecte de Badalona ("La Publicitat", 28-I-1934).

En una organització com Palestra, la propaganda era, en no gaudir d'una quota de poder polític, l'única forma de donar a conèixer i fer arrelar els seus objectius. El mateix any de fundació de l'entitat, Fabra parla a Vilafranca ("El Matí", 7-VI-1930) i a l'Hospitalet de Llobregat ("El Matí", 14-XI-1930). En aquesta mateixa línia, fa dues aportacions molt importants per al llançament de l'entitat en l'activitat cultural i cívica barcelonina i catalana. Ell fa les classes de gramàtica als primers i segons Cursets de Cultura Catalana ("El Matí", 15-VI-1930 i 27-XI-1930). En uns cursos que, amb la voluntat de donar a conèixer la nova agrupació, permeten comprendre el canvi de circumstància política i la llibertat cultural més àmplia que genera la "Dictablanda". Però també és el "protagonista principal" de l'acte inaugural de Palestra a la fi de la tardor de 1930. Poc després, trobem Fabra a Gironella, conjuntament amb Batista i Roca, on ha d'inaugurar un curset de llengua i d'història de Catalunya. El tema triat per començar les activitats locals és *La divulgació de la llengua catalana* ("La Publicitat", 11-II-1931); posteriorment, s'hi afegí la inauguració de la delegació de Balsareny, on el Mestre-president també fou present ("La Publicitat", 15-II-1931). Poc abans de les eleccions municipals d'abril, Fabra parla al Poblenou amb socis seus militants de diferents formacions polítiques, com Josep Riera i Puntí, Marian Iglésias d'Abadal o Frederic Roda i Ventura ("La Publicitat", 29-III-1931).

La perspectiva d'una consolidació d'un marc de llibertats fa que Palestra acceleri la seva tasca de propaganda, no tant per fer activisme prorepublicà, sinó per accentuar la formació cívica del futur electorat, en un moment en què la seva activitat social ja està consolidada. És per aquest motiu que, en instaurar-se la República, els actes on ha de ser present Fabra minven, i al llarg de la resta de l'any participa només en un Aplec Excursionista a Capellades ("La Publicitat", 21-V-1931) i pronuncia una conferència a Tarragona ("La Publicitat", 4-XII-1931). A Barcelona, dins d'una activitat de propaganda i d'afirmació de l'entitat, el trobem presidint la inauguració del seu agrupament escolar. El discurs que hi pronuncia tracta sobre *La Universitat Catalana*. Un tema molt adient en un moment en què diferents intel·lectuals debaten sobre el paper que ha de tenir la cultura catalana en la futura universitat autònoma i el grau d'independència respecte el conjunt espanyol. Fabra s'inclinava per mantenir l'estructura universitària i catalanitzar-la des de dins ("La Publicitat", 19-II-1932). Poc després inaugurava un curs dictat per J.B. Solervicens a l'Ateneu Catalanista del Dis-

tricta II ("La Publicitat", 7-IV-1932) i en cloïa un altre a Banyoles, el mes de juny, on parlà sobre "la història de llengua i la situació actual del català" (Jordi Galofré, Jacint Masgrau i Butinyà. *Per Banyoles i per la República*, pàg. 104).

La consolidació de l'autonomia republicana, quan Fabra va esdevenint "el Mestre", quan les institucions i la societat catalanes reconeixen aquesta preeminència al seny ordenador de la llengua, amb molts mitjans al seu abast, accentua encara més un paper discret de Fabra en la tasca propagandista de Palestra, si bé en altres iniciatives de la mateixa entitat continua mantenint el mateix activisme. Malgrat tot, l'any 1933 Fabra torna a fer un acte a Tarragona, en una conferència sobre *La llengua catalana i el patriotisme* ("La Publicitat", 22-I-1933), i, en iniciar-se les celebracions del primer centenari de la Renaixença, Fabra disserta sobre *El bilingüisme a Catalunya* ("La Publicitat", 22-III-1933). Haurem d'esperar tot un any perquè torni a fer acte de presència en una activitat propagandística i de divulgació. Amb motiu de les Jornades de Palestra, que organitza la delegació igualadina, Fabra pronuncia la conferència titulada *La llengua, aglutinant de la raça* ("La Publicitat", 15-V-1934). Aquesta seria l'última activitat d'aquesta mena abans de la il·legalització de Palestra, arran dels Fets d'Octubre de 1934.

FABRA I LA PROTECTORA DE L' ENSENYANÇA CATALANA

Fabra també participa en l'activitat de la Protectora, a més de ser-ne el president de la Comissió que hem esmentat, que dirigia la dinàmica Editorial Pedagògica, amb prop de quaranta títols editats. A ell va correspondre la fundació de la delegació de l'Associació a Badalona, i, per aquest motiu, fou elegit per al càrrec de president local ("Butlletí de l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana", març de 1918). En aquesta línia d'actuació, Fabra s'esforça per crear una escola catalana a la ciutat costera, i, quan fou constituïda, formà part del seu patronat ("La Publicitat", 14-V-1933). Semblantment com ha fet a l'organització juvenil, Fabra inaugura cursos de català com el de l'Ateneu Igualadí de la Classe Obrera, el de l'Escut Emporità (de la Bisbal) o el del Casino del Comerç de Terrassa ("El Matí", 17-V-1930, 23-XI-1930 i "La Publicitat", 5-III-1932). Fora de l'àmbit de popularització de la llengua, avançant cap als estudis superiors, quan l'Associació Protectora de l'Ensenyança Catalana aprofita l'estructura dels Estudis Universitaris per constituir uns estudis normals alternatius als de l'Escola de la Generalitat, ell és l'encarregat de fer els cursos de Gramàtica ("La Publicitat", 15-X-1931). A Sabadell, Fabra assistia a la cloenda d'un curs de català que havia organitzat la delegació local ("La Publicitat", 18-VI-1933), i a Canet de Mar al repartiment de premis del concurs de lectura, escriptura i geografia ("La Publicitat", 29-VI-1933). La simpatia i el compromís de Fabra amb l'entitat promotora de l'ensenyança catalana no era aleatòria o puntual, ja que se li encarregava de fer una conferència per part de la delegació d'Horta, amb el títol de *L'obra de la Protectora* ("La Publicitat", 14-VII-1933).

Un fragment d'un discurs de Fabra ens permet entendre el sentit del seu suport a l'Associació. En el discurs dels Jocs Florals de 1934 afirmava: "Cal fomentar l'ensenyament del català, sobretot entre els qui millor poden difondre'n la coneixença en la massa parlant catalana: els qui escriuen per al públic i, des d'ara, els mestres" (Rafael Tasis, *Morts a l'exili vivents en la història*, pàg. 23). A parer de Fabra, calia ser decidit i eficaç en aquest àmbit, i aquí la veterana entitat catalanista tenia molt a dir-hi, perquè sense un bon coneixement de la llengua, en el marc del bilingüisme que s'havia imposat, es podia mantenir "la castellanització que començà durant la decadència i que la renaixença no ha deturat pas". Fabra, com la Protectora, optava pel possibilisme, per estirar al màxim el marc legal referit a la llengua. Defensant el nivell que havia de tenir el català, fins i tot, dins de la característica flegma fabriana, algun cop havia usat un llenguatge dur envers uns mestres públics que no complien amb la demanda de catalanització de l'ensenyament (Insistim II i III, "El Magisteri Català", 9-II-1933 i 9-III-1933).

ALTRES ACTIVITATS DINS DE PALESTRA

Fabra no es limità només a la tasca de divulgació cultural de caràcter verbal. També va formar part de tribunals avaluadors de concursos d'estudis d'interès per al projecte de Palestra. Efectivament, els anys 1932 i 1933, el Servei de Difusió Cultural de l'organització juvenil organitzà uns "concursos d'estudis crítics", que en la seva primera edició correspongueren a la lectura i anàlisi de La nacionalitat catalana ("La Publicitat", 11-XI-1932), i, en la seva segona edició, correspongueren al llibre de Rafael Gay de Montellà, *Catalunya, nació mediterrània* ("La Publicitat", 27-V-1933). En tots dos casos, Fabra formava part del jurat conjuntament amb Miquel Coll i Alentorn i Antoni Rovira i Virgili.

Com a màxim dirigent de Palestra, les seves actuacions també havien de palesar-se en els actes socials i en la manifestació de l'estratègia. Així, doncs, sabem que, com a mínim, visita un dels campaments dels joves palestrins a la Cerdanya, l'estiu de 1932 ("La Publicitat", 15-VII-1931). Però on la població podia copsar el compromís públic de Fabra amb l'organització era amb motiu de la Diada de l'11 de Setembre. Vegem-ne dues cròniques per comprovar-ho: "Tal com s'havia anunciat, els socis de Palestra, agrupats en els seus diferents departaments i seccions, anaren diumenge a retre homenatge als màrtirs catalans de 1714. Presidits per Pompeu Fabra, organitzats en manifestació cívica es dirigiren cap a l'estàtua de Rafael Casanova. En el mateix moment que feien ofrena de les corones, volaren per damunt del monument una esquadra de tres avions amb les banderes de Palestra i tripulats per la Secció d'Aviació Falziots..." ("La Publicitat", 14-IX-1932). Al seu torn, el comentarista del diari d'Acció Catalana afegia el 1934: "... Després arribaven les comissions de la Unió Catalanista i Palestra, presidida per Pompeu Fabra. Quan el locutor pronuncià el nom de l'il·lustre

filòleg ressonà un aplaudiment unànime que durà llarga estona” (“La Publicitat”, 12-IX-1934).

Com ja hem indicat, el posicionament de Palestra no era còmode, i Fabra l’assumia amb totes les conseqüències. Tant quan era sota el règim monàrquic, com en el republicà. A la fi del regnat d’Alfons XIII, Fabra i Batista, com a presidents i secretari de Palestra, s’adrecen al ministre de Gràcia i Justícia per reivindicar els drets dels presos polítics i socials, en el moment en què arreu de l’estat s’alçà la veu per l’amnistia, i ho fan en els següents termes: “*Recientes sucesos Prisión Celular Barcelona continuando antiguos malos tratos e ilícito abuso de poder y fuerza contra reclusos indefensos sin castigo culpables impunes siempre, exige por imperio ley depuración responsabilidades que solicita Palestra representativa gran sector juventud catalana indignada ante reiteración atropellos. Fabra-Batista i Roca*” (“El Matí”, 13-VII-1930), iniciativa que obligà de bell nou Fabra a adreçar un escrit a l’Audiència (“El Matí”, 20-VII-1930).

Aquesta línia de conducta ferma també es palesa durant la República, quan Palestra reivindica el resultat del referèndum de l’Estatut de Núria davant de l’actitud dilatòria d’Esquerra Republicana de Catalunya, com a força majoritària al govern. Palestra actua en una doble línia en aquest sentit, editant uns cartells de grans dimensions amb la llegenda “Commemorem la República Catalana”. Iniciativa que provocà la multa de l’autoritat governativa a Batista i Roca. Com a conseqüència d’això, el conjunt del Consell Directiu de l’Organització, amb Fabra en primer lloc, lliuraren la següent carta al governador: “Els sotasignants, membres de la Junta directiva de Palestra, us participen que se solidaritzen plenament amb l’actuació del senyor Josep M. Batista i Roca, i, defugint exercitar cap recurs, ni formular cap protesta, volen, però, fer-vos avinent que la diada del 14 d’abril de 1931 és la celebració d’una data de llibertat, pròpia de tota democràcia, data històrica que celebrarem aquest any i celebrarem sempre malgrat tot.” (“La Publicitat”, 29-IV-1932).

D’altra banda, a més dels cartells, Palestra va iniciar una massiva campanya de tramesa de targetes postals demanant el respecte al text aprovat pel poble. Ratificant l’acord de la Junta General de l’entitat, Fabra anava davant de Macià a manifestar l’opinió col·lectiva. La crònica de “La Publicitat” és prou explícita. Si, d’una banda, Fabra assenyalava que “Catalunya vol que la seva voluntat sigui respectada íntegrament i que no sigui modificada la significació essencial que l’expressió d’aquella voluntat manifestada tingué i en aquests moments posa a les vostres mans, com a representació que sou de la sobirania del poble de Catalunya...”, al seu torn, Macià, des d’una òptica diferent, afirmava: “Hem d’esperar, doncs, amb plena confiança, el desenrotllament espanyol, segurs que, a la fi, han de triomfar la nostra raó i el nostre dret; triomf que, en aquest moment, hem de creure que facilitaran els esperits liberals que governen Espanya...” (“La Publicitat”, 10-V-1932). Diferència clara entre Fabra i Macià: mentre el primer es refia només de la mobilització i de la unitat dels catalanistes,

el segon creu en la bona voluntat republicana espanyola per resoldre el plet estatutari.

LES GRANS INICIATIVES DE PALESTRA

Palestra també impulsà, amb actuacions que aconseguiren un important ressò, nous, objectius per a la Catalunya republicana. Volia introduir en el debat polític i cultural nous elements, diferents dels habituals per a l'època (laïcisme-confessionalisme, públic-privat, dreta-esquerra o republicà-monàrquic), atès que, des de la seva òptica catalanista, aplegava tota mena de patriotes en una tasca prèvia a la dels partits. A l'originalitat de la seva proposta d'organització i activitats, calia afegir l'originalitat de la seva estratègia política no partidista.

Des d'aquest procedir, introduïa elements de debat com les relacions de Catalunya amb la resta de nacions ibèriques i la profunditat cívica de l'autonomia. L'augment de les relacions entre aquestes nacions, que els partits catalans aniran aprofundint des d'aleshores, se'ns presenta com una alternativa a l'intervencionisme directe en els afers republicans centrals, que tot sovint practiquen els partits catalans del moment. Fabra encapçala, conjuntament amb Pau Vila, J.M. de Casacuberta, Tomàs Carreras i Artau i J.V. Foix, el sopar d'homenatge que es fa a una representació nacionalista basca ("La Publicitat", 14-IV-1933). Aquestes relacions es concreten aviat amb el pacte de Galeusca, que gestiona una entitat no partidista com Palestra, i que dona continuïtat a la Triple Aliança, que Acció Catalana signà el 1923. La manifestació d'aquesta relació es fa amb el "Viatge Triangular", que, en arribar a Barcelona, visita el local social de Palestra, on són rebuts per Fabra ("La Publicitat", 5-VIII-1933).

Per a Palestra, la commemoració del centenari de la Renaixença va tenir un sentit de reflexió col·lectiva sobre el futur de la cultura i la nació catalanes, dins de la nounada autonomia. L'acte més destacat s'escaigué a Ripoll l'abril de 1933. Entre aquests actes destacà l'homenatge que l'excursionisme realitzà al comte Guifre. Fabra, altra volta, n'encapçalà la comitiva ("La Publicitat", 18-IV-1933).

UN APUNT SOBRE EL PENSAMENT DE FABRA AL SERVEI DE PALESTRA

Fabra deixà una migrada constància de la seva aportació al pensament de Palestra. N'hem trobat sis intervencions diferents. Es tracta del discurs de l'acte inaugural de l'organització ("La Publicitat", 3-XII-1930); La missió de Catalunya (dins del programa de la festa major de Juneda de 1933); La finalitat patriòtica de Palestra ("La Publicitat", 1-III-1932); Les activitats d'Acció Catalana Republicana ("La Publicitat", 25-IV-1933), que recull una conversa de Fabra sobre Palestra a la seu d'aquest partit; i dos missatges a la Junta General de l'entitat ("La Publicitat", 17-V-1931 i 5-IV-1932).

Amb aquests breus fragments només podem aconseguir destacar uns trets distintius d'aquesta aportació, que abasten pròpiament el pensament del grup, i també els objectius per als quals ell creu que serveix. El primer factor, en termes cronològics, que destaca Fabra és el motiu del naixement de Palestra. Aquest és la necessitat que hi ha a les acaballes de la Dictadura de poder trobar una eina per a la formació global d'uns joves que la recent Dictadura havia deixat orfes d'una formació completa. Hom no volia repetir la mateixa formació anterior a 1923, considerada com a molt grandiloqüent i poc pràctica. La Dictadura no tan sols havia deixat un buit formatiu, sinó que havia fet reflexionar sobre "l'estat de la nostra joventut", i hom volia, així, des de Palestra, posar les bases d'un nou tarannà juvenil, més culte i més convençut de les pròpies forces: "Palestra voldria representar un to de major severitat dins del nostre nacionalisme: contra aquell cofoisme tan freqüent entre la gent del nostre poble voldria oposar un esperit d'exigència amb nosaltres mateixos per al nostre millorament; posar de relleu les nostres tares per a superar-les, res de cofoisme. Res de llacets. Res de sentimentalisme. Conèixer-nos, esmenar-nos, enfortir-nos. Treballar per al futur." ("La Publicitat" 1-III-1932).

Un altre aspecte que destaca Fabra, un dels objectius que ell atribueix a l'entitat i als seus joves, és l'aprofundiment de la catalanitat: "La joventut catalanitzada és indispensable per acabar d'implantar i millorar l'Estatut. També la joventut ha de vigilar els vells que no són prou catalanistes encara" ("La Publicitat", 25-III-1933). A aquest elevat grau d'exigència envers la col·lectivitat, s'afegeix una percepció personal de la nació, impregnada d'un sentit gens essencialista, per això: "La Pàtria és la Terra i el Poble, i tot allò que el poble pot fer damunt d'aquesta terra, tant la llengua, com l'economia, com la història, com totes les manifestacions de la terra i de l'esperit catalans són matèria de patriotisme" ("Serra d'Or", desembre de 1998, extret de "La Publicitat", 3-XII-1930).

La nació millorada no és un objectiu només en si, sinó, a parer de Fabra, també per altri. Així, doncs, la plena sobirania "és per millorar la qualitat dels nostres conciutadans i per a obtenir que Catalunya, intensament civilitzada, pugui oferir una efectiva col·laboració en l'obra de millorament de la humanitat". En suma, al seu parer, els mateixos valors de les democràcies, cultura, progrés, benestar, eren valors "profundament catalans".

UN ALTRE FABRA?

Arribats aquí hom es pot plantejar perquè ha tingut tan poc relleu l'actuació de Fabra fora del camp de la llengua (indubtablement el de més relleu). D'una banda, hi ha un desig personal: "...si no fos que Fabra va ser volgutament reservat amb la seva vida privada i, fins i tot, amb la pública" (*Nadala Fundació Jaume I*, 1998, pàg. 10). Hi ha,

segons aquesta opinió, el desig de no ser biografiat, però creiem que hi ha d'influir, a més, la circumstància general que ell s'anà trobant dins de Palestra.

Palestra, que havia de ser —i efectivament va ser— una gran escola cívica per als joves catalans, i aquest era el model amb què s'identificava Fabra, va veure com dins seu, o barrejat al seu si, també apareixia un altre component: el d'aquells qui, partint també de l'anterior component, creien que havia de ser un nucli decidit per aconseguir la llibertat de la Pàtria. Projecte que quedà manifestat amb la participació de Palestra en els Fets del 6 d'Octubre de 1934, com recull la biografia de Pere Calders, feta per Agustí Pons, i el retrat de l'època fet per Rafael Tasis a *Tres*. Miracle ens apunta que Fabra no estava d'acord amb aquesta darrera línia.

El pas del temps ha remarcat el perfil abassegador del Fabra filòleg. Creiem que aquesta voluntat ha estat influïda per dos motius. El fet que en unes circumstàncies tan difícils per a la continuïtat cultural catalana com eren les del franquisme, Fabra esdevenia el referent d'un futur normal per al català. Per això, com demanen i també permeten els temps, la biografia es basteix des de la seva part més significativa, però també des de la seva part menys incòmoda, on apareixeria el Fabra membre actiu d'una organització apartidista, patriòtica, democràtica i amb un projecte formatiu de gran format que trencava l'univers possible d'aquells anys. Personalitats com Fabra han de ser rellegides a cada generació. Fóra bo que s'introduís aquest "altre Fabra" que aquí tot just esbossem.

Revista de Catalunya, 152, maig de 2000, pàg. 56-69.